

Rejent * rok 17 * nr 11(199)
listopad 2007 r.

Glosa

do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 15 lutego 2006 r. I ACa 897/05¹

Jeżeli strona czynności notarialnej nie zawarła z notariuszem umowy w przedmiocie wynagrodzenia, a notariusz nie umożliwił jej negocjowania wysokości wynagrodzenia, ma ona możliwość skutecznego kwestionowania wysokości wynagrodzenia ustalonego przez notariusza po wykonaniu czynności notarialnej.

I

Glosowany wyrok został wydany w następstwie złożenia przez powoda Jakuba Sz. wniosku o zasądzenie od Wydawnictw Sz. i P. S.A. kwoty 36.600 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 marca 2003 r. i kosztami procesu. Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z dnia 22 października 2003 r. sąd okręgowy uwzględnił powództwo. Sprzeciw od tego nakazu złożyła pozwana, wnosząc o oddalenie powództwa ponad kwotę 18.000 zł. Na rozprawie w dniu 25 maja 2004 r. powód ograniczył powództwo do kwoty 18. 600 zł, cofając powództwo w pozostałej części wobec dokonania przez pozwaną w dniu 4 listopada 2003 r. wpłaty 18. 000 zł. Wyrokiem z dnia 15 kwietnia 2005 r. sąd okręgowy

¹ Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 2007, z. 4, poz. 13, s. 13 i nast.

zasądził od pozwanej na rzecz powoda 18.600 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 marca 2003 r. i koszty procesu, w pozostałej zaś części postępowanie umorzył.

Sąd okręgowy ustalił, że w dniu 26 lutego 2003 r. powód jako notariusz, w imieniu którego działał asesor notarialny Remigiusz J., dokonał czynności notarialnej polegającej na poświadczeniu podpisów siedmiu osób na umowie sprzedaży wierzytelności zawartej pomiędzy pozwaną a bankiem i spółką „Wkra” S.A. Podpisy poświadczono na 10 egzemplarzach umowy. Kancelarię notarialną powoda, która miała dokonać czynności, wskazał bank, a notarialne poświadczenie podpisów miało miejsce w jego siedzibie. W umowie przelewu ustalono, że koszty czynności notarialnej poświadczania podpisów poniesie w całości pozwana. Przed przystąpieniem do czynności notariusza strony nie ustaliły umownie wysokości jego wynagrodzenia. Powód za wykonanie czynności poświadczania podpisów na umowie swoje wynagrodzenie określił na podstawie § 13 pkt 1 lit a) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie taksy notarialnej, na kwotę 3.000 zł za każdy egzemplarz umowy plus podatek VAT i wystawił fakturę na kwotę 36.600 zł. Pozwana należności nie zapłaciła, twierdząc, że wynagrodzenie jest niewspółmiernie wysokie do nakładu i czasu pracy.

Sąd okręgowy stwierdził, że zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, w brzmieniu obowiązującym w dacie dokonania czynności, notariuszowi za dokonanie czynności notarialnych przysługuje wynagrodzenie określone na podstawie umowy ze stronami czynności nie wyższe niż maksymalne stawki taksy notarialnej właściwe dla danej czynności. Stosownie do art. 735 § 1 k.c. za wykonanie zlecenia, o ile strony nie umówiły się inaczej, przysługuje wynagrodzenie. Jeżeli nie ma obowiązującej taryfy i nie umówiono się inaczej, należy się wynagrodzenie odpowiadające wykonanej pracy. Jak ustalił sąd okręgowy, za poświadczenie jednego podpisu notariuszowi należało się maksymalnie 3.588 zł. Wynagrodzenie naliczone przez powoda przy dokonywaniu czynności mieści się poniżej najwyższego dopuszczalnego progu opłaty. Wysokość i podstawa prawna wynagrodzenia notariusza została ustalona już w chwili poświadczania podpisów i znajduje się w treści dokumentu poświadczającego podpisy złożone pod umową. Skoro pozwana w chwili sporządzenia dokumentu była obecna, to wiedziała, jaka

jest wysokość wynagrodzenia notariusza i wysokość podatku VAT od tego wynagrodzenia.

Wyrok ten pozwana zaskarżyła apelacją. Jako podstawę apelacyjną wskazała: niewyjaśnienie istotnych okoliczności sprawy, a w szczególności łączącego strony stosunku prawnego, oraz zaniechanie ustaleń w przedmiocie wartości wykonanej przez powoda pracy; dowolne ustalenie, że wysokość i podstawa prawna wynagrodzenia notariusza została ustalona w chwili poświadczenia podpisów; naruszenie prawa materialnego, tj. art. 745 § 1 k.c. i § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie taksy notarialnej przez błędną ich wykładnię oraz niezastosowanie art. 735 § 2 k.c., art. 65 § 2 k.c. oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji RP. Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji, ewentualnie o zmianę wyroku i oddalenie powództwa w całości.

Sąd apelacyjny uznał, że apelacja jest w znacznej części uzasadniona. Podzielił on stanowisko sądu okręgowego, że stosunek prawny istniejący pomiędzy notariuszem i stroną uczestniczącą w dokonywanej czynności prawnej ma charakter stosunku zobowiązaniowego podobnego do umowy o świadczenie usług prawniczych. Różni ją jednak od innych umów o świadczenie usług prawniczych szczególne usytuowanie pozycji notariusza w stosunku do innych podmiotów świadczących typowe usługi prawnicze, a więc korzystanie przez notariusza z ochrony przysługującej funkcjonariuszom państwowym, fakt, że notariusz jest osobą zaufania publicznego oraz wszystkie czynności notarialne dokonane przez notariusza zgodnie z prawem mają charakter dokumentów urzędowych. Odpowiednio do charakteru tych czynności ukształtowane jest wynagrodzenie notariusza, którego zasady kształtowania określone zostały w art. 5 ustawy – Prawo o notariacie, w brzmieniu obecnie obowiązującym. W ocenie sądu apelacyjnego w okolicznościach faktycznych sprawy, wbrew treści art. 5 pr. o not., nie została zawarta przez strony czynności notarialnej umowa dotycząca wynagrodzenia za dokonanie czynności poświadczenia podpisów na umowie przelewu wierzytelności. Notariusz, przystępując do tej czynności, nie wskazał wysokości swego wynagrodzenia. Wbrew twierdzeniom powoda osoby upoważnione do reprezentowania pozwanej nie miały żadnej wiedzy o tym, ile wynosić ma wynagrodzenie za czynności notarialne stanowiące poświadczenia podpisów na 10 egzempla-

rzach umowy, gdyż osoby te obecne były tylko w siedzibie Banku, gdzie podpisały 10 egzemplarzy umowy w obecności notariusza. Natomiast sama czynność poświadczenia podpisów przez notariusza wraz z jej końcową częścią dotyczącą wynagrodzenia dokonana została w kancelarii notarialnej powoda. Powód nie wykazał, by osoby upoważnione przez pozwaną do odbioru z kancelarii notarialnej dokumentów upoważnione były do reprezentowania pozwanej. Z powyższych okoliczności faktycznych wynika, że pozwana dopiero po otrzymaniu powyższych dokumentów miała możliwość dowiedzenia się o wysokości naliczonego przez powoda wynagrodzenia.

W ocenie sądu apelacyjnego, skoro strony nie zawarły umowy w przedmiocie wynagrodzenia, a powód nie umożliwił pozwanej negocjowania wysokości wynagrodzenia za wykonane czynności, pozwana ma możliwość skutecznego kwestionowania wysokości wynagrodzenia ustalonego przez notariusza po wykonaniu czynności notarialnej.

Zasadnie podnosi skarżąca, że wynagrodzenie ustalone zostało przez powoda w wysokości niewspółmiernie wysokiej w stosunku do rodzaju i pracochłonności wykonanej czynności notarialnej.

II

Orzeczenie sądu apelacyjnego dotyka kilku istotnych kwestii. Po pierwsze, sąd ten podejmuje próbę zakwalifikowania stosunku prawnego powstającego pomiędzy notariuszem przy dokonywaniu czynności notarialnych, a osobą korzystającą z usług notariusza. Po ustaleniu charakteru prawnego działań notariusza sąd apelacyjny odpowiada na pytanie o wysokość wynagrodzenia przysługującego notariuszowi za dokonanie czynności notarialnych oraz sposób ustalenia tego wynagrodzenia.

Sąd apelacyjny przyjął, że stosunek prawny istniejący pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czynności notarialnej należy zakwalifikować jako umowę o świadczenie usług, o której mowa w art. 750 k.c., do której to umowy w sposób odpowiedni należy stosować przepisy o zleceniu, w tym oczywiście przepis dotyczący ustalenia wynagrodzenia. Pogląd ten należy uznać za słuszny, w zakresie w jakim odrzuca on możliwość zastosowania wprost przepisów o zleceniu do stosunku prawnego istniejącego pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czyn-

ności notarialnej. Twórcy kodeksu cywilnego ograniczyli bowiem umowę zlecenia do czynności prawnych. Zgodnie z art. 734 § 1 k.c. „przez umowę zlecenia przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenie”. Rozwiązanie to jest zatem odmienne od przyjętego w kodeksie zobowiązań, w którym przedmiotem zobowiązania przyjmującego zlecenie było „dokonanie określonej czynności dla dającego zlecenie”, a więc obejmowało zarówno czynności prawne, jak i czynności faktyczne. W obecnym stanie prawnym do umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami, przepisy o zleceniu stosuje się odpowiednio (art. 750 k.c.)². Spornym pozostaje zaś twierdzenie, że notariusz, dokonując czynności notarialnej, dokonuje usługi. W piśmiennictwie wskazuje się, że notariusz nie świadczy usług, lecz dokonuje czynności o charakterze urzędowym³. Notariusz zachowuje pozycję neutralną w stosunku do osób dokonujących czynności notarialnej⁴. Nawet tam, gdzie mowa jest o „usłudze wykonywanej w ramach wolnego zawodu notariusza” podkreśla się, że jest to usługa o specyficznym charakterze, różniąca się np. od usług adwokata lub radcy prawnego, co determinowane jest ustawową funkcją notariusza⁵. Kwalifikacja działalności zawodowej notariusza jako usługi pojawia się często w orzecznictwie⁶. Dalsze rozważania w przedmiocie złożonej problematyki oceny stosunku prawnego istniejącego pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czynności notarialnej na potrzeby niniejszej glosy nie są konieczne, zatem nie będą szerzej kontynuowane. Bardziej istotne, przy założeniu słuszności poglądu wyrażonego przez sąd apelacyjny kwalifikującego stosunek prawny pomiędzy notariuszem a stroną czynności

² Zob. szerzej o umowie zlecenia L. Ogięgłó, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VII, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2004, s. 433 i nast.

³ A. Oleszko, *Wynagrodzenie notariusza za dokonanie czynności notarialnej*, Rejent 2006, nr 4, s. 6.

⁴ Zob. szerzej o pozycji notariusza T. Ereński, *Kilka uwag o pozycji ustrojowej notariusza, jego odpowiedzialności cywilnej oraz sądownictwie dyscyplinarnym*, Rejent 2006 nr 5, s. 46 i nast.

⁵ J. Frąckowiak, *Prowadzenie kancelarii przez notariuszy w formie spółki cywilnej albo spółki partnerskiej*, [w:] *III Kongres Notariuszy RP. Referaty i opracowania*, Warszawa-Kluczbork 2006, s. 102.

⁶ Zamiast wielu zobacz zebrane orzecznictwo w: A. Oleszko, *Konsekwencje usytuowania notariusza jako przedsiębiorcy*, [w:] *III Kongres Notariuszy RP...*, s. 254.

notarialnej jako umowę o świadczenie usług, wydaje się określenie wzajemnych relacji stron takiej umowy.

Skoro przyjęto, że stosunek prawny istniejący pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czynności notarialnej należy zakwalifikować jako umowę o świadczenie usług, o której mowa w art. 750 k.c.⁷, do ustalenia wysokości wynagrodzenia notariusza zastosowanie znajdzie art. 735 k.c. oraz art. 5 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (dalej: pr. o not.)⁸. Zgodnie z treścią art. 735 § 1 k.c., jeżeli ani z umowy, ani z okoliczności nie wynika, że przyjmujący zlecenie zobowiązał się wykonać je bez wynagrodzenia, za wykonanie zlecenia należy się wynagrodzenie. Z kolei art. 735 § 2 k.c. stanowi, że jeżeli nie ma obowiązującej taryfy, a nie umówiono się o wysokość wynagrodzenia, należy się wynagrodzenie odpowiadające wykonanej pracy. Dodatkowo należy wskazać na art. 5 § 1 pr. o not., zgodnie z którym notariuszowi za dokonanie czynności notarialnych przysługuje wynagrodzenie określone na podstawie umowy ze stronami czynności, nie wyższe niż maksymalne stawki taksy notarialnej właściwe dla danej czynności. Zgodnie z art. 5 § 2 pr. o not. wynagrodzenie, o którym mowa w § 1, nie obejmuje kosztów przejazdu i innych niezbędnych wydatków poniesionych przez notariusza w związku z dokonaniem czynności. Zaś art. 5 § 3 pr. o not. stanowi, że Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw instytucji finansowych, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej, określi, w drodze rozporządzenia, maksymalne stawki taksy notarialnej za czynności notarialne, o których mowa w § 1 oraz maksymalne kwoty, o które może być zwiększone wynagrodzenie za dokonanie czynności notarialnych poza kancelarią notarialną, mając na względzie wartość przedmiotu i rodzaj czynności notarialnej, stopień jej zawichości, nakład pracy notariusza, czas przeznaczony na dokonanie czynności oraz interes społeczny gwarantujący należyty dostęp do czynności notarialnych w obrocie cywilnoprawnym, a także uwzględniając, że maksymalna

⁷ Pomijam w tym miejscu dalsze rozważania nad słusznością rozwiązania istniejącego, które z jednej strony posługuje się określeniem taksy, z drugiej zaś łączy takse z możliwym do zmiany wynagrodzeniem umownym. Zob. szerzej zdanie odrębne B. Zdziennickiego od wyroku TK 49/01, część VII uzasadnienia, wydawnictwo LEX.

⁸ Tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 z późn. zm.

stawka za czynność notarialną nie może przekroczyć sześciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszanego do celów emerytalnych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, stosowanego, poczynając od drugiego kwartału każdego roku, przez okres jednego roku. Obecne brzmienie przepisu art. 5 pr. o not. jest wynikiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2003 r., który uznał art. 5 pr. o not. w poprzednim brzmieniu za niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji RP⁹.

Treść zaprezentowanych powyżej przepisów prowadzi do wniosku, że w przypadku ustalenia wysokości wynagrodzenia notariusza dokonującego czynności notarialnej znajduje zastosowanie „obowiązująca taryfa” zawarta w akcie normatywnym, jakim jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej (dalej: rozporządzenie MS)¹⁰. Rozporządzenie to określa maksymalne stawki taksy notarialnej i wiąże strony górną granicą wynagrodzenia. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem wyrażonym przez sąd apelacyjny, że możliwe jest kwestionowanie wysokości wynagrodzenia ustalonego przez notariusza po wykonaniu czynności notarialnej, jeżeli strony nie zawarły umowy w przedmiocie wynagrodzenia, a notariusz nie umożliwił stronie czynności negocjowania wynagrodzenia. Po pierwsze, należy ustalić charakter prawny obowiązku negocjowania wynagrodzenia przez notariusza. Notariusz jest uprawniony (a nie zobowiązany) do obniżenia maksymalnej stawki wynikającej z obowiązującej taryfy przy ustalaniu należnego mu wynagrodzenia. Strona przystępująca do dokonania czynności notarialnej, która nie podejmuje negocjacji w przedmiocie wysokości wynagrodzenia należnego za dokonanie czynności, wyraża zgodę na zastosowanie stawek maksymalnych wynikających z obowiązującej taryfy. W sytuacji przystąpienia przez stronę czynności notarialnej do wykonania umowy o świadczenie usługi dochodzi do zawarcia tej umowy stanowiącej jednocześnie porozumienie (umowę) w zakresie należnego notariuszowi wynagrodzenia. Zwrócić wypada uwagę, że kryteria kształtowania maksymalnych stawek wynagrodzenia wskazane

⁹ TK 49/01 opisany szerzej w przypisie 7.

¹⁰ Dz.U. Nr 148, poz. 1654.

w art. 5 § 3 pr. o not. adresowane są do Ministra Sprawiedliwości, nie zaś do notariusza. To Minister Sprawiedliwości, biorąc pod uwagę kryteria wymienione w tym przepisie, m.in. takie, jak wartość przedmiotu i rodzaj czynności notarialnej, stopień jej zawiłości, kształtuje wysokość maksymalnych stawek należnych notariuszowi. Przepis ten nie zawiera zaś normy prawnej nakazującej notariuszowi obniżenie stawki maksymalnej. Norma taka nie została zawarta również w pozostałych paragrafach art. 5 pr. o not. Z przepisu art. 5 ust. 1 pr. o not. wynika niewątpliwie obowiązek notariusza ustalenia wysokości należnego mu wynagrodzenia w drodze umowy ze stroną (stronami) czynności notarialnej. Aby stwierdzić spełnienie tego obowiązku, należy pamiętać o konieczności ustalenia istnienia zgodności oświadczeń woli złożonych w celu zawarcia takiej umowy. Podczas dokonywania oceny skutków złożenia oświadczenia woli znajdują zastosowanie reguły, zgodnie z którymi ocena ta powinna następować, uwzględniając zewnętrzny obraz zachowania się osoby składającej oświadczenie woli. Jak wskazuje się w literaturze, przypisanie złożenia oświadczenia woli określonej osobie może nastąpić wbrew woli tej osoby, jeżeli, nie dokładając należytej staranności, wywołała ona stan zaufania co do jej zamiarów lub go nie uchyliła¹¹. Wydaje się całkowicie nietrafione twierdzenie sądu apelacyjnego o rzekomym niezawarciu umowy w przedmiocie wynagrodzenia należnego za dokonanie czynności notarialnej w sytuacji, kiedy strona uczestnicząca w czynności notarialnej przystąpiła do dokonania tej czynności. Skoro mamy do czynienia z istnieniem obowiązującej taryfy wskazującej maksymalne stawki wynagrodzenia, treść zobowiązania kształtowana jest przez treść obowiązującej taryfy, o ile notariusz nie wykona przysługującego mu uprawnienia do obniżenia stawki. Zatem wykonanie zobowiązania przez stronę dokonującą czynności notarialnej może nastąpić poprzez spełnienia świadczenia (zapłatę wynagrodzenia) wynikającego z treści zobowiązania ukształtowanego przez obowiązującą taryfę.

Sąd apelacyjny przyjął istnienie pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czynności notarialnej stosunku prawnego, który należy zakwalifikować jako umowę o świadczenie usług, o której mowa w art. 750

¹¹ M. Jasiakiewicz, [w:] *Prawo Gospodarcze i Handlowe*, red. St. Włodyka, t. V: *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2001, s. 95.

k.c., zatem w relacji pomiędzy notariuszem a osobą dokonującą czynności notarialnej znajdują zastosowanie reguły dotyczące zobowiązań, w tym w szczególności ogólne zasady dotyczące wykonania zobowiązań i skutków ich niewykonania. Budzi więc uzasadnione zastrzeżenia przyznanie przez sąd apelacyjny możliwości skutecznego kwestionowania wynagrodzenia ustalonego przez notariusza po wykonaniu czynności notarialnej. Skoro mamy do czynienia z umową o odpłatne świadczenie usług, to należy zakwalifikować taką umowę do kategorii umów wzajemnych¹². W takiej sytuacji świadczenia stron powinny być spełnione „z ręki do ręki”¹³. Nie może być mowy o dopuszczalności kwestionowania wysokości wynagrodzenia ustalonego przez notariusza po wykonaniu czynności notarialnej, bowiem strona czynności notarialnej zobowiązana do zapłaty powinna być przygotowana na to, że, otrzymując świadczenie drugiej strony (notariusza), sama też powinna świadczyć.

III

W tym miejscu wypada zwrócić uwagę na dokonaną przez sąd apelacyjny ocenę prawną stanu faktycznego istniejącego w sprawie. W istniejącym stanie faktycznym ustalono ponad wszelką wątpliwość, że osoby reprezentujące pozwaną złożyły podpisy na umowie przelewu wierzycelności w siedzibie banku w obecności asesora notarialnego. Natomiast – jak stwierdził sąd apelacyjny – sama czynność poświadczenia podpisów przez notariusza wraz z jej końcową częścią dotyczącą wynagrodzenia dokonana została w kancelarii notarialnej powoda. Zgodnie z art. 79 pkt 2 pr. o not. pośród czynności notarialnych dokonywanych przez notariusza wymienia się sporządzanie poświadczeń. Notariusz poświadcza między innymi własnoręcznie podpisu określonej osoby (art. 96 pkt 1 pr. o not.). Podpis na dokumencie powinien być złożony w obecności notariusza (art. 88 pr. o not.). Każde poświadczenie powinno zawierać datę i oznaczenie miejsca jego sporządzenia, na żądanie zainteresowanego również godzinę

¹² Tak też L. Ogiełło, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2004, s. 438.

¹³ Zobacz szerzej W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2003, s. 303 i nast.

sporządzenia czynności, oznaczenie kancelarii, podpis notariusza i jego pieczęć (art. 97 pr. o not.). Ten ostatni przepis wskazuje na elementy klauzuli poświadczenia podpisu, która stanowi wyraz stwierdzenia przez notariusza złożenia podpisu przez określoną osobę. Jak wynika z jego treści elementem każdego poświadczenia jest oznaczenie miejsca jego sporządzenia. Zasadne wydaje się twierdzenie, że nie wystarczy wskazanie jedynie miejscowości, w której dokonuje się poświadczenia, a należy wskazać dokładny adres. W przypadku poświadczenia podpisu będzie to wskazanie adresu miejsca, w którym dokonano czynności złożenia podpisu w obecności notariusza. Jak wskazuje się w literaturze, poświadczenie podpisu zawiera w sobie istotną treść potwierdzającą istniejący stan faktyczny. Opisu tego stanu dokonuje notariusz¹⁴. Wydaje się, że stwierdzenie istnienia stanu faktycznego polegającego na złożeniu podpisu przez określoną osobę dokonuje się przez obecność notariusza przy złożeniu podpisu. Zatem obecność ta stanowi immanentną część czynności poświadczenia podpisu. Tak więc nie można podzielić poglądu wyrażonego przez sąd apelacyjny, zgodnie z którym w istniejącym stanie faktycznym „czynność poświadczenia podpisów przez notariusza wraz z jej końcową częścią dotyczącą wynagrodzenia dokonana została w Kancelarii notarialnej powoda”. Stan faktyczny polegający na złożeniu podpisów zaistniał (miał miejsce) w budynku banku, tam bowiem złożono podpisy na umowie przelewu w obecności asesora notarialnego. Wyrazem złożenia podpisów przed asesorem notarialnym (działającym jako zastępca notariusza) było sporządzenie klauzuli poświadczenia podpisu przez powoda, które miało miejsce w jego Kancelarii. Niewątpliwie jest, że bez sporządzenia klauzuli poświadczenia podpisu nie można mówić o dokonaniu czynności notarialnej polegającej na poświadczeniu podpisu, nie mniej jednak bez zaistnienia stanu faktycznego polegającego na złożeniu podpisów w obecności asesora notarialnego (działającego w imieniu notariusza) w budynku banku nie byłoby możliwe dokonanie czynności notarialnej poświadczenia złożonych podpisów. Na marginesie warto zauważyć, że skoro pod umową przelewu podpisały się osoby, które były uprawnione do reprezentacji

¹⁴ J. Florkowski, B. Tymecki, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 91.

pozwanej Spółki w zakresie upoważniającym do zawarcia umowy przelewu, z bardzo wysokim prawdopodobieństwem można założyć, że osoby te były również umocowane do zawarcia umowy z powodem w przedmiocie wynagrodzenia za dokonanie czynności notarialnej. A zawarcie tej umowy odbyło się *per facta concludentia* wobec przystąpienia przez te osoby do wykonania umowy o świadczenie usług w postaci czynności notarialnej poświadczenia podpisu.

Marek Leśniak